

Arbeid med sannhet og forsoning

Ressurshefte for menigheter

I godt over hundre år ble det drevet en aktiv fornorskningsspolitikk overfor den samiske og kvenske/norskfinske befolkningen. I de siste tiår har dette gradvis snudd. Offentlige handlinger som opprettelsen av Sametinget og tiltak for å styrke samisk språk og kultur springer ut av samenes rettigheter som folk. Tiltakene tar utgangspunkt i likeverdighet mellom urfolk og majoriteten. Disse erstatter ikke et offentlig oppgjør med selve fornorskningshistorien. I 2018 satte Stortinget derfor ned en kommisjon som skal granske fornorskningsspolitikk og urett begått overfor samer, kvener og norskfinner.

Kirken må også kunne møte mennesker som har erfaringer med konsekvensene av politikken. Dette heftet skal være til hjelp for menigheter i Den norske kirke i møte med mennesker som på en eller annen måte har opplevd denne politikken.

Mange kan føle skam fordi man vet at man har samiske røtter, men vil framstå som norsk. Noen kan tidligere ha fornektet sin samiskhet, men ønsker nå å ta tilbake det tapte. Mange bærer på sinne over hva deres forfedre har opplevd, og de kan bære på frustrasjon over konsekvensene av politikken i dag.

Kirkens tro sier at veien til sann forsoning går gjennom sannhet, oppgjør, og gjenoppbyggende handlinger. Derfor har Kirkemøtet ikke bare erkjent at kirken deltok i fornorskningen av samene, men også forpliktet seg på å bidra til at uretten ikke fortsetter – ut fra erkjennelsen av at forsoning tar tid.

Foto forsiden: Samisk konfirmantleir 2017, Storfjord. Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

Gud som alles skaper

Gud er skaper av ulike kulturer, mange språk og alt liv. I tro mot Guds kjærlighet og budskap er det viktig å løfte arbeid med sannhet og forsoning, som kristne og som menigheter. Gjennom tilhørighet i Kristus har vi et felles utgangspunkt i dette arbeidet.

Hvem dette angår

Fornorskningspolitikken påvirket ikke bare samer og kvener/norskfinner. Majoritetens bilde har også blitt skjev. Skoleverket har ikke klart å gi tilstrekkelig kunnskap om samer og det samiske samfunnet til elever i Norge. Samme gjelder også kunnskap om kvener/norskfinner. Dette arbeidet angår derfor alle menigheter.

Det er ikke mulig å vite hvem som bærer på en sorg over dette, eller som har merket konsekvensene. Vi må ta høyde for at i de fleste menigheter i Den norske kirke vil det være noen som har erfaring med fornorskningen, eller som kjenner til noen som er berørte.

Oppfatninger og tilnærminger til fornorskningspolitikken er også forskjellige, noen vil ikke forholde seg til dette, andre har et åpent forhold til det. Det er viktig å ha respekt for alles meninger, også respekt for de som ikke vil forholde seg aktivt til dette.

Sannhets- og forsoningskommisjonen

Stortinget satte som nevnt innledningsvis ned en kommisjon i 2018 som skal se på hvordan fornorskningspolitikken var rigget, og hvordan dette påvirket den samiske og kvenske/norskfinske befolkningen. Kommisjonen skal komme med forslag til opprettende tiltak til Stortinget. Kommisjonens navn er *Kommisjonen for å granske fornorskningspolitikken og urett overfor samer, kvener og norskfinner*.

Arbeid med forsoning kan skje uavhengig av den offentlige kommisjonen. Ulike organisasjoner og institusjoner kan ta initiativ til egne tiltak. Dette kan være samtaler, kompetanseheving, informasjon, formidling og dialog. Menighetene kan selv ta initiativ til arbeid basert på lokal historie, lokale forhold og behov.

Fornorskningspolitikken

Fornorskningspolitikken omhandler ulike politiske vedtak og handlinger, fra midten av 1850-tallet til slutten av 1960-tallet. Den hadde som mål å assimilere den samiske og kvenske/norskfinske befolkningen. Ønske om materiell likhet, overtakelse av landområder og sikkerhetspolitiske hensyn var blant begrunnelsene. Ideologi som sosialdarwinismen og rasebiologiske holdninger var med på å rettferdiggjøre politikken.

Fornorskningspolitikken startet med opprettelse av et fond som bevilget penger til fornorskning av samer. Lærere som viste til gode resultater i fornorskningen, fikk tillegg i lønnen. Fondet ble kalt Finnefondet.

Avslutningen på denne politikken settes av noen historikere ved opphevelsen av en skoleforskrift som forbød bruk av samisk og kvensk/finsk i skoletida. Dette skjedde i 1967. Opprettelsen av det første samerettsutvalget i 1981 etter Altaaksjonen er et annet mulig tidspunkt for avslutningen av fornorskningspolitikken.

Samiske kirkedager 2013, Mo i Rana. Foto: Samisk kirkeråd

Fornorskningspolitikken har fått ganske sterke ettervirkninger. Fornorskningen påførte ikke bare tap av språk og kultur og kulturell skam. Den bidro også til bortdefinering av samiske landrettigheter, nedtoning av samisk selvbestemmelse og systematisk oppløsning av samiske lokalsamfunn.

Konsekvenser ser man i dag i rapporter som viser at samer fortsatt blir mobbet i større grad enn majoritetsbefolkningen. Utfall mot samer i medier og ulik grad av rasistiske utspill er også en del av dette bildet. Helseforskningen retter også mer oppmerksomhet mot psykiske traumer og kroppslige plager som kan skyldes erfaringer fra slike krenkelser.

Kirkens rolle i fornorskningspolitikken

Den norske kirke var også en del de av dette systemet, både som en del av staten og som majoritetssamfunnets rådende teologi. Kirkens autoritet bidro til å forsterke implementeringen av fornorskningspolitikken mål. Dette er erkjent av kirkens ledelse.

Samtidig har det også vært enkeltpersoner, enkelte menigheter, kristne organisasjoner og kristne medier som aktivt jobbet mot fornorskningen. Mange opplevde også at kirken og ulike kristne menigheter og miljøer anerkjente samisk og kvensk/norskfinsk språk og kultur. Her fikk man lov å være seg selv.

Kirkepolitisk utvikling

I kirkelig sammenheng er det tatt politiske skritt for å rette opp dette. Kirkemøtet opprettet et eget råd, Samisk kirkeråd i 1992, og med dette ble samiske saker et sentralkirkelig anliggende. På Kirkemøtet i 1997 erkjente Den norske kirke sin rolle i fornorskningssprosessene. Dette ble erkjent på nytt, og utdypet på Kirkemøtet i 2003, i Kirkemøtets uttalelse til Finnmarkloven som da lå til behandling i Stortinget.

Kirkemøtet har senere utvidet rommet for samiske saker i Den norske kirke, i vedtak som Strategiplan for samisk kirkeliv (2011 og 2019), opprettelse av Saemien Áálmege – Samisk menighet i sørsamisk område (2015) og et samisk valgorgan for kirkelige valg (2018).

Nord-Hålogaland bispedømmeråd har opprettet et kvensk utvalg. Ulike tiltak er satt i gang for å styrke kvensk/norskfinsk språk og kultur i Den norske kirke.

Dette skjer omtrent samtidig med at lignende prosesser i Norge skjer, rommet utvides på ulike samfunnsområder.

Forsoningsarbeid

Det finnes forskjellig litteratur om forsoningsarbeid. I denne sammenheng er denne boken en ressurs: *Erkjenne fortid – forme framtid: innspill til kirkelig forsoningsarbeid i Sápmi* (se referanse under Ressurser). De siste avsnittene er en kort refleksjon om forsoningsarbeid basert på innsikt fra denne boken.

Kunnskap om hva som har skjedd er et viktig grunnlag for at forsoning skal kunne skje. Videre trengs det vilje til å ivareta de skadelidendes verdighet, rettferdighet og trygghet. Mennesker i dag kan kanskje ikke unnskyldes på vegne av de historisk ansvarlige, men vi kan hindre at urett videreføres. Det er viktig å ta i mot mennesker som bærer vanskelige følelser i sitt forhold til sin bakgrunn og kulturarv.

Vi kan være oppmerksomme og lytte, være anerkjennende medvandrere. Vi kan se etter både personlige og institusjonelle mønstre og strukturer – de én-kulturelle historiefortellingene kan gjerne utfordres.

Én-kulturelle/monokulturelle historiefortellinger er slike som bygger på holdninger om at en stat tilhører ett folkeslag med ett språk og én kultur. I slike historier har hver person kun én tilhørighet. Historier som er forskjellig fra den anerkjente historiefortellingen, regnes ikke med. Slik kan deler av virkeligheten skjules. Det vi trenger er å skape felles forståelse av historien, der alle grupper verdsetter og gjensidig anerkjenner hverandres egenart, og hverandres rett til eksistens og likeverd.

Ressurser

Tore Johnsen og Line M. Skum (red.) 2013: Erkjenne fortid – forme framtid: Innspill til kirkelig forsoningsarbeid i Sápmi. Orkana forlag

Ressurser til forsoningsarbeidet, Den norske kirke:
<https://kirken.no/forsoningsarbeid>

Sannhets- og forsoningskommisjonen:
<https://uit.no/kommisjonen>

Samisk kirkelivskonferanse 2016, Tromsø. Foto: Rávdná Turi Henriksen